

OŠ Marije Vere

Kamnik

Kamnik in arhitekt Jože Plečnik

Raziskovalna naloga iz področja arhitekture

Avtorici:

Tanaja Gavez 9. a

Zoja Vršič 9. b

Mentorica:

mag. Polona Mežnar

Šolsko leto 2023/2024

VSEBINA

POVZETEK	3
UVOD	4
Raziskovalno vprašanje in hipoteze	4
TEORETIČNI DEL	5
O arhitekturi	5
O Jožetu Plečniku.....	6
EKSPERIMENTALNI DEL	7
Železniška postaja Kamnik Mesto.....	7
Frančiškanski samostan	8
Glavni trg in stransko pročelje hiše na Maistrovi 2	9
Most čez reko Nevljico	10
Župnijska cerkev Marijinega brezmadežnega spočetja na Šutni	11
RAZPRAVA IN ZAKLJUČKI	12
VIRI	13

Kazalo slik:

Slika 1: Kamnik, pogled na Šutno	3
Slika 2: Jože Plečnik	6
Slika 3: Železniška postaja Kamnik mesto	7
Slika 4: Frančiškanski samostan	8
Slika 5: Glavni trg in stransko pročelje hiše na Maistrovi 2	9
Slika 6: Most čez reko Nevljico	10
Slika 7: Cerkev Marijinega spočetja.....	11

POVZETEK

Ker je Jože Plečnik eden najboljših in najbolj znanih arhitektov v Sloveniji, sva se odločili, da bova raziskali Plečnikova dela v Kamniku in poskusili ugotoviti, koliko njegovih del se nahaja v Kamniku in v kakšnem stanju so.

Arhitektura je znanstvena, tehnična in umetniška disciplina, ki se posveča ustvarjanju okolja, ki je primerno za človeško prebivanje in delovanje. »Arhitektura je umetnost prostora. Vsak narod ima neke skupne naloge glede prostora, razporeditve prostorov in njihove konstrukcije...« je umetnost arhitekture opisal eden najpomembnejših slovenskih arhitektov Jože Plečnik.¹ Med njegove kamniške objekte štejemo: Železniško postajo Kamnik Mesto, Župnijsko cerkev Marijinega brezmadežnega spočetja na Šutni, Glavni trg in stransko pročelje hiše na Maistrovi 2, Most čez reko Nevljico, Frančiškanski samostan in še mnogo drugih, ki stojijo v okrožju Kamnika.

Glede na najino opazovanje stavb v Kamniku, se nama zdijo Plečnikove stavbe dobro ohranjene. Most čez reko Nevljico pripada občini, v Frančiškanskem samostanu pa prebivajo nune. Tudi lega objektov, kjer stojijo je kar primerna saj so objekti na mestih, ki so vidna očem.

Slika 1: Kamnik, pogled na Šutno

---

¹ <https://www.slonep.net/pred-gradnjo/nacrtovanje/kaj-je-arhitektura>

UVOD

Sva učenki Osnovne šole Marije Vere in prihajava iz Kamnika. Ker so nama vseč teme o arhitekturi, sva se odločili da raziščeva arhitekturo Kamnika. Med raziskovanjem naju je zelo navdihnil Jože Plečnik zato sva se odločili, da bova to raziskovalno nalogo raje usmerili v njegova dela.

Kamnik je postal mesto že leta 1229. Nekaj časa je bil Kamnik tudi glavno mesto dežele Kranjske, pozneje pa poleg Ljubljane najvplivnejše deželno mesto. V času lirske provinc je oživela obrt, v drugi polovici 19. stoletja pa se je začela razvijati industrija. Leta 1891 se je dokončno zgradila železniška proga Ljubljana-Kamnik, zaradi česar se je povečala dostopnost in mesto se je uveljavilo tudi kot klimatsko zdravilišče.

Med obema svetovnima vojnama se je močno razvila industrija, zaradi katere so nastale tri tovarne za predelavo lesa, med njimi najbolj znana pohištvena tovarna Stol. Na novo so začele obratovati tudi tovarne Titan, v kateri so izdelovali kovinske izdelke, Usnjarna Kamnik, živilska industrija Eta ter tekstilna tovarna Svilanit.

Želiva, da veste, da v najini raziskovalni nalogi staro mestno jedro mesta Kamnika krajše imenujemo kar samo Kamnik.

Raziskovalno vprašanje in hipoteze:

1. Kateri arhitekt je najbolj vplival na videz Kamnika in katera njegova dela obstajajo še danes?
2. Arhitekt Jože Plečnik je za sabo pustil veliko svojih objektov, ki so še danes dobro ohranjeni.

TEORETIČNI DEL

O arhitekturi

Arhitektura je znanstvena, tehnična in umetniška disciplina, ki se posveča ustvarjanju okolja, ki je primerno za človeško prebivanje in delovanje. V svoji teoriji in praksi je zmožna povezati tri temeljna načela, ki jih je pred več kot 2000 leti zapisal že arhitekt, rimski pisec in gradbeni inženir Marcus Vitruvius Pollio na način, da lahko kot rezultat tega povezovanja nastane kakovostna prostorska rešitev in kakovostno bivalno okolje. Lepota ali estetski moment ni le okrasen dodatek uporabnega in trdno zgrajenega objekta, temveč je z uporabnostjo in trdnostjo neločljivo povezan, kot takšen pa ima izjemen pomen za okolje, kulturo, družbo in za posamezno državo. »Arhitektura je umetnost prostora. Čut za prostor pa je nekaj samo lastnega. Vsak narod ima neke skupne naloge glede prostora, razporeditve prostorov in njihove konstrukcije...« je umetnost arhitekture opisal eden najpomembnejših slovenskih arhitektov Jože Plečnik, katerega stvaritve krasijo naše glavno mesto, Ljubljano.²

Medtem ko je večina ohranjene srednjeveške arhitekture ali religiozna ali vojaška, lahko primere posvetne arhitekture najdemo po vsej Evropi. Primeri so dvorec, mestna hiša, bolnišnica in mostovi, med drugim tudi stanovanjske hiše.

Stanovanjske stavbe so bile zgrajene iz različnih vrst materialov in struktur, značilnih za vsako tradicijo. Običajno so bili uporabljeni najbolj dostopni materiali (zidani, leseni in pol leseni).

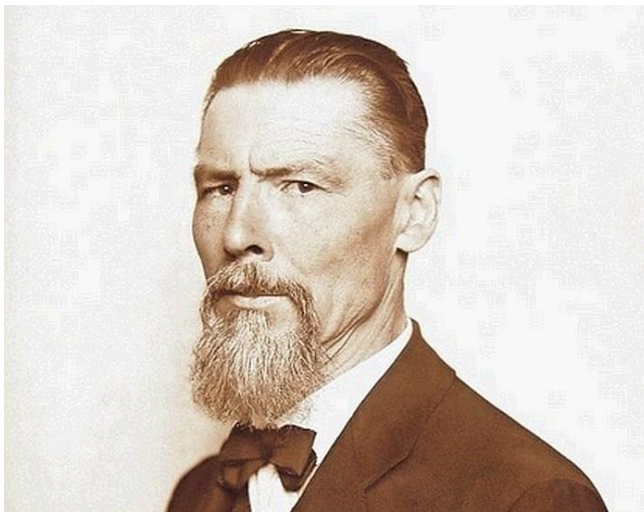
Ohranjeni primeri srednjeveške posvetne arhitekture so predvsem služili za obrambo. Gradovi in utrjena mesta z obzidji so najbolj vidni nereligiozni primeri srednjeveške arhitekture. Okna so dobila križno obliko v več kot le dekorativne namene, saj so samostrelu omogočala popolno prileganje, da lahko varno streljali na napadalce od znotraj.

---

² <https://www.slonep.net/pred-gradnjo/nacrtovanje/kaj-je-arhitektura>

O Jožetu Plečniku

Jože Plečnik je eden najbolj znanih in prepoznavnih arhitektov v Sloveniji in izven nje. Rojen je bil 23. januarja, leta 1872 v Ljubljani. Po osnovni šoli, ki jo je obiskoval v Ljubljani je bil tri leta vajenec v očetovi delavnici. Študiral je na obrtni šoli v Gradcu, leto pred končanim študijem, l. 1891, pa mu je umrl oče. Od leta 1892 do leta 1894 je bil oblikovalec pohištva v podjetju J. W. Müller na Dunaju. Leta 1893 se mu ni uspelo vpisati na umetniško obrt na Dunaju, zato se je zaposlil v ateljeju Otta Wagnerja. Leta 1899 se po materini smrti vrne nazaj v Ljubljano. Kasneje pa je na Dunaju ponovno sodeloval pri projektu dunajske železnice v Wagnerjevem ateljeju. Leta 1900 postane samostojni arhitekt na Dunaju in od leta 1901 do 1909 je bil član dunajske Secesije. Leta 1904 je prejel zlato medaljo za ureditev salona v avstrijski sekciji. Od 1911 do 1921 je bil profesor na umetnoobrtni šoli. Leta 1920 je bil imenovan tudi za arhitekta Praškega gradu, istega leta pa sprejme mesto profesorja na fakulteti v Ljubljani. Leta 1922 postane častni član društva čeških arhitektov. Postane tudi član Masarykove akademije dela in član študentskega društva šole za arhitekturo v Pragi. Leta 1938 postane redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Leta 1949 prejme Prešernovo nagrado. Leta 1952 pa opravi častni doktorat univerze v Ljubljani in častni doktorat tehnične univerze na Dunaju. 7. januarja, leta 1957 pa je v svojem domu umrl.

Slika 2: Jože Plečnik

EKSPERIMENTALNI DEL

Železniška postaja Kamnik Mesto ³

Železniška postaja je nastala zato, ker je imel Plečnik navado v Kamnik priti z vlakom. Železniška postaja Kamnik Mesto stoji ob železniški progi na južni strani tunela pod Žalskim hribom, v severozahodnem delu mestnega jedra. Železniška postaja je bila zgrajena po še ohranjenih načrtih Plečnikovega učenca Vinka Glanza, ni pa znano, koliko je Plečnik sodeloval pri izvedbi Glanzavega projekta. Gradnja železniške postaje je bila končana med letoma 1940 in 1941. Projekt za izgradnjo železniške postaje je bil večkrat spremenjen in predelan. Prvi ohranjen načrt za železniško postajo, ki sicer ni signiran, sodi v junij 1937. Na omenjenem projektu postajališče čakalnice Kamnik Mesto je objekt zasnovan preprosto, s skoraj kvadratnim tlorisom. Streha je zamišljena kot prirezana štirikapnica. Fasada objekta naj bi bila delno obložena z lesom in delno ometana. Kamnita stena južnega hodnika je razlog za ravno streho. Železniška postaja je bila večkrat obnovljena in pregrajena, zato predvsem v notranjosti ne kaže prvotne zasnove in oblikovanja. Posebno pozornost je Vinko Glanz namenil tudi oblikovanju notranjosti. Znano je, da je bilo južno okno naknadno zazidano, ker je občina Kamnika želela na južno steno čakalnice namestiti panoramsko sliko Kamnika. Postavno stavbo je zgradilo podjetje Karla Gregorca med letoma 1940 in 1941.

Slika 3: Železniška postaja Kamnik mesto

---

³ Plečnik na Domžalskem in Kamniške, 24. stran

Frančiškanski samostan ⁴

Na trgu za hišo družine Stele je frančiškanski samostan s cerkvijo sv. Jakoba. Frančiškan Martin Perc, ki je po letu 1946 vodil obnovo cerkve sv. Benedikta v Stranjah, je arhitekta Plečnika pritegnil k obnovitvenim delom tudi v drugih kamniških cerkvah. Kapela je nastala z zaprtjem hodnika ob prezbiteriju. Potem ko je v letih 1950 in 1951 v župnijski cerkvi v Nevljah na novo uredil krstilnico, se je lotil načrtovanja nove kapele v cerkvi sv. Jakoba v frančiškanskem samostanu v Kamniku, kapela božjega groba. Danes se zdi, da ta majhni prostor predstavlja galerijo vseh značilnosti Plečnikovega načina načrtovanja. Prostor kapele je razdeljen na dva dela. Najsvetlejši prostor, v katerem stoji tabernakelj, to je omarica, navadno na oltarju, v kateri so shranjene posvečene hostije, je manjši, nižji od preostalega dela in še dodatno znižan z lesenim ostrešjem, ki simbolizira hišo, hlev v katerem se je Jezus rodil. Kapela je bila načrtovana kot molilnica. Kamni originalnega zidovja so fugirani z belimi izstopajočimi fugami. Pomemben element Plečnikovih načrtovanj so bile tudi svetilke. Večinoma jih je načrtoval posebej za prostor, s katerimi se je ukvarjal. V kapeli v frančiškanskem samostanu je po stenah nesimetrično razporedil 50 kovinskih svetilk v obliki majhnih vojaških čelad, ki naj bi opozarjale na trpljenje ljudi med drugo svetovno vojno.

Slika 4: Frančiškanski samostan

---

⁴ Plečnik na Domžalskem in Kamniškem, 38. stran

Glavni trg in stransko pročelje hiše na Maistrovi 2 ⁵

Na mestu današnje Plečnikove lope ob stranski fasadi hiše Maistrova ulica 2 je prvotno stala mestna hiša, ki je bila v lasti plemiške družine Hohenwarth. Leta 1722 je bila hiša že v tako slabem stanju in povsem zapuščena, da jo je mesto izročilo v prezidavo Luki Krivcu. Okoli leta 1900 je na tem mestu stal Kamniški dom, v katerem je do leta 1906 delovala tiskarna Antona Slatnarja. Plečnik je izdelal prve načrte za ureditev mestnega jedra Kamnik že pred prvo svetovno vojno. Po drugi svetovni vojni je za Kamnik pripravil več urbanističnih rešitev. V ne povsem izvedenem načrtu iz leta 1953 je Plečnik predlagal ureditev glavnega trga s sočasnim preoblikovanjem trških fasad. Trg naj bi bil oblikovan kot velik oval, obrobljen z betonskimi robniki in rečnimi kamni. Pred fasade hiš, ki obkrožajo trg bi zasadil ovijalke in pred njih postavil klopi. Ker starega kamniškega doma ni bilo več, je Plečnik preoblikoval tudi stransko fasado hiše na Maistrovi 2, ker ta s svojo podobo in zgolj funkcionalno oblikovano fasado ni več mogla kvalitetno obkrožiti Glavnega trga. Zato je Plečnik stransko fasado mojstrsko razgibal. Plečnik je zelo rad podpiral stare zidove in jih pokazal v novi podobi. Njegov odnos do ometa se je izoblikoval že v zgodnji dobi. Plečnik je kljub upoštevanju historičnih meril in razmerij oblikoval moderno fasada, ki se prefinjeno umešča v staro mestno jedro. Obe fasadi sta bili končani julija 1953. Plečnikov sodelovanje z mestnimi oblastmi naj bi se končalo zato, ker se je porušila streha nad lopo. Po izjavi Antona Bitenca naj bi se to zgodilo zaradi neenakomerne obremenitve oboka 14. 9. 1953. Lopo so po končanem sodnem postopku na novo zgradili.

Slika 5: Glavni trg in stransko pročelje hiše na Maistrovi 2

⁵ Plečnik na Domžalskem in Kamniškem, 32. stran

Most čez reko Nevljico ⁶

Reko Nevljico prečkamo čez Plečnikov most, ki je bil zgrajen leta 1955. Prejšnji most čez Nevljico je stal nekoliko višje, ker je tja zavijala pot proti Nevljam. Ob Cankarjevi cesti takrat še niso stali nemški bloki, ki so jo v začetku druge svetovne vojne zgradili Nemci za svoje uradnike. Že oni so v osi nove ulice načrtovali nov most, a do izvedbe ni prišlo. Plečnik je leta 1952 naredil načrt za t.i. betonski most v osi današnje Cankarjeve ceste. Detajlne načrte je istega leta po Plečnikovih zamislih izdelal njegov asistent Anton Bitenc. Mostna konstrukcija je betonska. Ograja je sestavljena iz oblikovanih nekdanjih brušenih, danes od erozije razjedenih betonskih elementov ter barvane kovinske ograje med njimi. Začetek in konec mostu označujejo okrogli betonski stebri, zaključeni s kapo na petih podpornih stebričih, med katerimi sveti luč. Stebri so speljani do tal v strugi, kar kaže na Plečnikovo upoštevanje tektonske logike. Zasnova mostu upošteva vpetost v prostor, tako da se lijakasto priključuje na pravokotno cesto, ki na ena strani vodi v Ljubljano, na drugi pa v tuhinjsko dolino.

Slika 6: Most čez reko Nevljico

---

⁶ Plečnik na Domžalskem in Kamniškem, 46. stran

Župnijska cerkev Marijinega brezmadežnega spočetja na Šutni⁷

Današnja župnijska cerkev Marijinega brezmadežnega spočetja na Šutni je leta 1734 dal zgraditi župnik Maksimiljan Leopold Rasp. Arhitekturne načrte zanjo je naročil pri ljubljanskem arhitektu Gregorju Mačku, poslikavo prezbiterija pa je zaupal našemu najboljšemu baročnemu freskantu Francu Jelovšku. Plečnik je staro krstilnico pod korom preoblekel v takrat novo moderno dobo. Načrte prenove je leta 1956 po njegovih zamislih zarisala njegova učenka Erna Tomšič. Stenska obloga je iz podpeškega kamna, ki je vstavljen v hrastove okvirje. Zanimive so lesene rešetke na oknu, ki optično višajo majhen prostor krstilnice. Po prvotni postavi je sredi prostora stal krstilnik, nad njimi pa je visel križ iz marmorjev, vdelanih v medeninaste okvirje. V cerkvi na Šutni je tudi kopija Layerjeve slike Matere božje z Brezij, za katero je Plečnik oblikoval podstavek. Nato je Plečnik narisal načrt za lesen podstavek z vrezanim motivom grozdov in listov z glavo angela na sredini, ki jih je izdelal in pozlatil rezbarski mojster Bergant.

Slika 7: Cerkev Marijinega spočetja

⁷ Plečnik na Domžalskem in Kamniške, 27. stran

RAZPRAVA IN ZAKLJUČKI

Z najinim raziskovalnim delom sva ugotovili, da je staro mestno jedro Kamnika starejši kot sva pričakovali in se v njem skriva veliko zgodovine. Na prvi pogled se to sploh ne opazi. Vsaj midve nisva opazili. To naju je zelo presenetilo. Danes misliva, da se bo ta zgodovinski del Kamnika ohranil tudi za prihodnje rodove in si to tudi želiva, saj se je v 800 letih na tem mestu zgodilo marsikaj. Hkrati meniva, da se bo arhitektura v Kamniku s časom spreminjala, a izven starega mestnega jedra. Gradile se bodo vedno novejša stavba, stavbe in infrastruktura mestnega jedra pa bo ostala enaka. V primeru, da se bo za objekte lepo skrbelo, se bo staro mestno jedro Kamnika tudi ohranilo. Tako se bodo ohranila tudi Plečnikova dela, ki jih opisujeva v nalogi. To so železniška postaja Kamnik mesto, Župnijsko cerkev Marijinega brezmadežnega spočetja na Šutni, Glavni trg in stransko pročelje hiše na Maistrovi 2, Most čez reko Nevljico, Frančiškanski samostan in še mnogo drugih, ki stojijo v okolju Kamnika.

Glede na najino opazovanje stavb v Kamniku, se nama zdijo Plečnikove stavbe dobro ohranjene. Kar se lastništva Plečnikovih stavb tiče, sva ugotovili, da most čez reko Nevljico pripada občini Kamnik, v Frančiškanskem samostanu pa deluje samostan, v katerem živijo nune. Plečnikovi objekti delujejo še zelo dobro ohranjeni, kar pomeni, da lastniki za te objekte lepo skrbijo.

Stransko pročelje hiše na Maistrovi 2 pa je bilo nazadnje obnovljeno leta 2022.

Preverjanje hipotez:

1. Kateri arhitekt je najbolj vplival na videz Kamnika?

Z najinim raziskovalnim delom sva ugotovili, da je imel arhitekt Jože Plečnik velik vpliv na videz Kamnika.

2. Arhitekt Jože Plečnik je za sabo pustil veliko svojih objektov, ki so še danes dobro ohranjeni.

Drži. Arhitekt Jože Plečnik nam je zapustil veliko svojih objektov, ki so ohranjeni.

To so železniška postaja Kamnik mesto, Župnijsko cerkev Marijinega brezmadežnega spočetja na Šutni, Glavni trg in stransko pročelje hiše na Maistrovi 2, Most čez reko Nevljico, Frančiškanski samostan in še mnogo drugih, ki stojijo v okolju Kamnika.

VIRI:

1. <https://sl.wikipedia.org/wiki/Arhitektura>
2. <https://www.slonep.net/pred-gradnjo/nacrtovanje/kaj-je-arhitektura>
3. Plečnik na Domžalskem in Kamniške
4. https://sl.wikipedia.org/wiki/Srednjeve%C5%A1ka_arhitektura#
5. Arhitektura - Wikipedija, prosta enciklopedija (wikipedia.org)
6. Kamnik - Wikipedija, prosta enciklopedija (wikipedia.org)
7. O Jožetu Plečniku: Jože Plečnik Dunaj, Praga, Ljubljana

Viri slik:

1. Slika Kamnika: osebni arhiv
2. Slika Jožeta Plečnika: <https://www.dnevnik.si/1042758807>
3. Slika železniške postaje: osebni arhiv
4. Slika Frančiškanskega samostana: osebni arhiv
5. Slika Glavnega trga in stranskega pročelja hiše: osebni arhiv
6. Slika mostu čez Nevljico: osebni arhiv
7. Slika Župnijska cerkev na Šutni: osebni arhiv